

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

**ПРОЦЕСУАЛЬНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ АЛГОРИТМУ
СЛІДЧИХ ДІЙ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Процес розслідування злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, характеризується підвищеною складністю, обумовленою латентністю, великим обсягом роботи у кримінальному провадженні, кваліфікованою протидією розслідуванню тощо. В таких кримінальних провадженнях вирішення завдань досудового розслідування нерідко вимагає проведення узгодженого комплексу слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій для досягнення певної мети. Розробка алгоритму проведення цих дій передбачає необхідність розгляду їхнього взаємозв'язку, визначення найбільш доцільних їх комплексів в межах діючого Кримінального процесуального кодексу України [1].

Виходячи із наведеного, слід окреслити загальне коло типових завдань, що вирішуються в ході проведення зазначеного алгоритму дій. Як правило, реалізації матеріалів щодо факту прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) передусе документування в межах оперативно-розшукової справи відповідно до вимог ст.ст. 8, 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»[2, 3]. Найбільш ефективним моментом реалізації оперативних матеріалів є затримання злочинця «на гарячому», яке погоджується зі слідчим і здійснюється за певним алгоритмом. Таким чином, тактична операція «Затримання» проводиться, як правило, в процесі розслідування отримання неправомірної вигоди, коли вже задокументовані окремі факти протиправної діяльності.

У ситуації, якщо особа злочинця відома, доцільно за постановою слідчого, провести негласні слідчі (розшукових) дій, що надають можливість отримати інформацію про час, місце і обставини підготовки до вчинення злочину. Отже, типова тактична операція «Затримання» під час отримання неправомірної вигоди, передбачає підготовку та проведення комплексу слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій, а також інших організаційно-тактичних заходів, спрямованих процесуально грамотне затримання особи під час підготовки до вчинення злочину [4, с. 265–277].

З метою однозначного розуміння порядку провадження досудового розслідування зазначених злочинів необхідно проаналізувати вироблений практикою типовий алгоритм дій слідчих та оперативних підрозділів.

На стадії одержання заяви та підготовчих дій заявник попереджається про кримінальну відповідальність за ст. 383 КК України. Згідно з ч. 2 ст. 60 КПК України йому надається документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію.

Згідно наказу МВС України від 07.07.2020 року № 575 слідчий, невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування [5].

Після внесення цих відомостей, слідчим направляється письмове повідомлення прокурору про початок досудового розслідування.

Наступним етапом є винесення прокурором постанови про контроль за вчиненням злочину шляхом проведення спеціального слідчого експерименту (ст. 271 КПК). Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину [6].

Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених ст. 251 КПК, зобов'язаний: а) викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину; б) зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

З метою отримання фактичних даних про причетність особи до готування протиправних дій слідчому судді апеляційного суду слід внести клопотання про надання дозволу на: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК); аудіо-, відео-контроль місця (270 КПК); обстеження публічно недоступного місця (за наявності необхідності встановлення технічних засобів зняття інформації) (ст. 267 КПК) тощо. Доцільно направити клопотання про надання дозволу на зняття інформації з електронної інформаційної системи (телефону) із зазначенням ідентифікаційних ознак ЄІС (ст.ст. 247, 264 КПК).

За допомогою вказаних НС(Р)Д отримується інформація, що надає можливість довести наявність у діях осіб складу злочину, зокрема, факту прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи не вчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища. Отримані матеріали надають можливість спростувати майбутні доводи сторони захисту про наявність цивільно-правових відносин, повернення боргу, тимчасове запозичення, тощо.

В ході тактичної операції «Затримання» слід провести:

– затримання та особистий обшук з дотриманням вимог ст.ст. 208, 234–236 КПК України (у разі відмови особи добровільно видати предмет неправомірної вигоди) з повідомленням про підстави затримання особи та її прав (п. 2, ч.3, ст. 42 КПК);

– огляд місця події (ст. 237 КПК), про результати якого скласти протокол. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності особи, щодо якої він проводився, із зазначенням в додатках речей і документів, отриманих під час проведення (ч. 4 ст. 271 КПК). У протоколі зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень статті 209 КПК; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. У разі якщо на момент затримання прізвище, ім'я, по батькові затриманої особи не відомі, у протоколі зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому та надсилається прокурору (ч. 5 ст. 208 КПК).

Уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством. Про затримання одразу необхідно повідомити технічними засобами зв'язку відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування (ч.1, 2 ст. 210 КПК).

Крім того, слід надати можливість затриманій особі повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за її вибором (ч. 7 ст. 42, ч. 1 ст. 213 КПК), а також повідомити орган, уповноважений на надання безоплатної правової допомоги (ч. 4 ст. 213 КПК).

Як правило, допит проводять за місцем проведення досудового розслідування в службовому кабінеті слідчого, прокурора або в іншому службовому приміщенні правоохоронного органу за місцем кримінального провадження, де можуть бути створені належні умови для вільного спілкування з допитуваним. Допит необхідно проводити з урахуванням п. 6 ч. 2 ст. 87 КПК України, а саме не допитувати у якості свідка особу, яка є потенційним підозрюваним. Слідчий, прокурор має право на одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їх показаннях (ч. 9 ст. 224 КПК). Законом не передбачено заборони щодо проведення допиту особи одночасно кількома слідчими, прокурорами чи слідчим і прокурором, а в проведенні допиту можуть також брати участь експерт (ст. 69 КПК), спеціаліст (ст. 71 КПК), захисник (ст. 46 КПК), представник потерпілого (ст. 58 КПК), які користуються при цьому наданими їм процесуальним законом правами.

Оскільки допит – це складний психологічний процес спілкування, законодавцем обмежено час безперервного допиту особи, незалежно від її

процесуального статусу, двома годинами, а загальний час допиту тієї самої особи протягом робочого дня – вісьмома годинами.

Одночасно слідчому судді вносяться клопотання про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, тимчасовий доступ до речей та документів (ст.ст. 159–161 КПК) з метою вилучення предмету неправомірної вигоди, інших речей та документів, які можуть мати значення для кримінального провадження.

Протягом 24 годин з часу фактичного затримання підозрюваному необхідно вручити повідомлення про підозру (ч. 2 ст. 278 КПК), а упродовж 60 годин направити клопотання слідчому судді про обрання запобіжного заходу та доставляння підозрюваного до суду (ст. 208–213 КПК). Копію ж судового рішення підозрюваному необхідно вручити протягом 72 годин з часу фактичного затримання (ч. 2 ст. 12 КПК).

Не пізніше наступного дня з дати вилучення речей (одяг, гроші, коштовності зі слідами люмінофорів, хімічних порошків та аерозолів тощо) необхідно внести подання про арешт вилученого під час обшуку особи чи огляду місця події майна, яке має бути розглянуто протягом 72 годин з часу надходження клопотання до суду (ч. 5 ст. 170; ч. 6 ст. 173 КПК).

В ході подальшого розслідування кримінального провадження слід призначити проведення судових експертиз (хімічної, криміналістичної, фоноскопичної та інших) (ст. 242 КПК), а також організувати отримання зразків для проведення експертизи (ст. 245 КПК). Для цього необхідно залучити спеціаліста (ст. 71 КПК). Тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвала слідчого судді, суду (ст.ст. 160–166 КПК).

Слід зазначити, що фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій, яка проводилась в процесі тактичної операції «Затримання», оформляється протоколами з додатками до них. Вказані матеріали не пізніше 24 годин з моменту припинення НСРД передаються прокурору і в подальшому використовуються як докази у кримінальному провадженні (ст. 252 КПК).

Наприкінці зазначимо, оскільки суб'єктом злочину є службова особа, слід внести клопотання до суду про відсторонення підозрюваного від посади (ст.ст. 154–158 КПК).

Список використаної літератури: 1. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 21 лютого 2020 року / За заг. ред. Лошицького М.В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1288 с. 2. Кримінальний Кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] / поточ. ред. від 17.05.2014. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. 3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> 4. Пчолкін В.Д., Федосова О.В. Тактичні операції при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.*

Дідоренка, 2019. Вип. 4 (88). С. 265–277. 5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>
6. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

«Одержано 11.11.2020»

УДК 343.976

Юлія Костянтинівна РЕПРИНЦЕВА,

судовий експерт Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС

ПРЕГАБАЛІН – НОВИЙ ВИТОК АПТЕЧНОЇ НАРКОМАНІЇ

Наркоманія — загальна назва хвороб, що проявляються патологічним потягом до постійного вживання в зростаючих кількостях наркотичних речовин внаслідок стійкої психічної й фізичної залежності від них з розвитком абстиненції при припиненні їх вживання [1]. Наркотична залежність - це страшна і руйнівна хвороба, яка постійно знаходить нові форми. З кожним разом наркомани знаходять нові способи одурманення. Все частіше для отримання наркотичного "кайфу" використовуються так звані "аптечні наркотики". Це лікарські засоби, застосування яких спочатку передбачалося з абсолютно іншими цілями, ніж для отримання наркотичного сп'яніння.

Більшість відомих ліків ХХ століття і наркотичних засобів застаріли і були витіснені більш досконалыми аналогами, або ж втратили легальний статус. Це нормальна практика для фармацевтичної індустрії, оскільки виробляти один і той же препарат десятки років стає економічно не вигідним: патент на нові ліки закінчується через п'ять років, після чого його можуть синтезувати і продавати конкуренти.

Цей природний відбір лікарських засобів породив десятки хімічних сполук з «цікавими ефектами».

Останнім часом все частіше на дослідження серед інших об'єктів надходять блістери лікарського засобу, активним фармацевтичним інгредієнтом якого є прегабалін, більш відомий за торговими назвами «Лірика», «Альгерика», «Габана», «Галара», «Лінбаг», «Неогабін», «Огранія», «Прегадол», «Максгалін», «Зонік». Цей препарат можна вільно купити майже в будь-якій аптеці, не зважаючи на те, що має відпускатись виключно за рецептом. Представляє він собою засіб для усунення нейропатичного болю. Як